

**Cím: Egy új korszak kezdete? Avagy: széparatista
mozgalmak Európában**

Jelige: „európai keringő”

Tartalomjegyzék

1.BEVEZETÉS	3
2.1. NEMZETKÖZI JOGI MEGKÖZELÍTÉS.	4
2.2. AZ ÖNRENDELKEZÉSI JOG ALANYA: A NÉP.....	4
2.3. A NÉPEK ÖNRENDELKEZÉSI JOGÁNAK KÜLSŐ FORMÁJA	5
2.4. AZ ELSZAKADÁS KÉRDSÉKÖRE A NEMZETKÖZI JOG ALAPJÁN	6
2.5. AZ ÁLLAMELISMERÉS VITATHATÓ KÉRDÉSKÖRE.....	7
2.6. A NÉPEK ÖNRENDELKEZÉSI JOGÁNAK BELSŐ FORMÁJA.....	10
2.7. AZ ÁLLAMUTÓDLÁS FORMÁI.....	11
2.8. A NEMZETKÖZI JOGI SZABÁLYOZÁS ALAPJÁN LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK	12
3.1. A SKÓT FÜGGETLENSÉGI MOZGALOM, A KEZDETEK.....	13
3.2. A NÉPSZAVAZÁS ELŐZMÉNYE ÉS EREDMÉNYE	14
3.3. A KEZDEMÉNYEZÉS VIZSGÁLATA, NEMZETKÖZI JOGI SZEMPONTOK ALAPJÁN	15
3.4. SKÓCIA ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ.....	16
4.1. KATALÓNIA.....	18
4.2. ELŐZMÉNYEK.....	19
4.3. A NOVEMBER 9.-EI REFERENDUM KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI.....	20
4.4. A REFERENDUM VÉGKIMENETELE.....	22
4.5. NEMZETKÖZI REAKCIÓK.....	23
5.1. FLANDRIA.....	24
5.2. ELŐZMÉNYEK.....	24
5.3. NAPJAINK	25
5.4. FLANDRIA ÉS AZ EU HELYZETE.....	27
6.1. AZ OROSZ-UKRÁN KONFLIKTUS, KRÍM HELYZETE	27
6.2. A KRÍMI VÁLSÁG NEMZETKÖZI JOGI MEGKÖZELÍTÉSE	28
7.1. KONKLÚZIÓ	29
7.1. DE LEGE FERENDA.....	29
IRODALOMJEGYZÉK, JOGSZABÁLYJEGYZÉK	33

1. Bevezetés

Szeptember 18. az izgalmak időszaka lesz Európában mindenütt, ahol valamilyen nemzeti kisebbség önállóságra vagy autonómiára vágyik. Borítékolhatóan láncreakció indul el. A skótokon kívül ugyanis még két „forró” eset van: a katalánok és a flamandok is „váltni” készülnek. Így vélekedett a közvélemény a skót népszavazásról, amely valóban egyfajta folyamatot indíthat be Európában. Témám az európai politikai élet mostanában bekövetkező, illetve az ezekre a változásokra utaló eseményekkel kíván foglalkozni nemzetközi jogi szempontból, mivel véleményem szerint igen figyelemreméltó a 21. században, az a tény, hogy nem egy stabil nemzetállam küzd olyan problémákkal, mint a szeparatista mozgalmak vagy ahhoz hasonló kezdeményezések. A probléma maga természetesen nem új keletű de a közelmúltban, a skót népszavazás kapcsán kapott fokozott hangsúlyt, amelynek hozadékaként következett az a bejelentés, hogy Katalónia is, hasonlóan Skóciához, egy népszavazás keretében szeretne döntení arról, hogy továbbra is az anyaállammal együttműködve kívánja a jogait és kötelezettségeit gyakorolni, vagy pedig egy teljesen új, önálló formában. Ezek a változások mindenféleképpen átrajzolnák Európa térképét, mind földrajzi, mind politikai, mind gazdasági szempontból. Pályamunkámban azt szeretném bebizonyítani, hogy egy új hullám, egy új korszak érte el Európát, amelyben ha egy dominó elindul, akkor az messzemenő következményeket vonhat maga után. Munkám írása során már bebizonyosodott, hogy a skót népszavazás eredménytelen volt, viszont ennek ellenére be szeretném mutatni, azt a folyamatot, amelyen keresztülmentek e mozgalmak és államok, illetve, hogy milyen következményekkel számolhattak volna.

Ahogy említettem, a jelenséget egy hullám metaforával lehetne jellemezni, amelynek az aktualitása megkérdőjelezhetetlen. Katalóniában november 9.-én döntöttek még hozzá az elszakadás szempontjából pozitívan, viszont egyéb belpolitikai viták miatt, a referendum nem tudott jogilag megalapozott eredményt elérni. Ennek ellenére Európa egyéb részei is kíváncsian várták az ottani fejleményeket, hogy levonhassak a szükséges konzekvenciákat. Ezek a területek többek-között Flandria, Dél-Tirol, illetve Bajorország, de még lehetne sorolni azokat a nemzetiségeket Európában, akik a történelem során hasonló célért küzdöttek.

A témaválasztást a helyzet aktualitása indokolja, illetve a fentebb még nem említett orosz-ukrán konfliktus, amelyre érintőlegesen szintén ki fogok térni, viszont az ottani események lényegesen eltérnek a már felsorolt területek helyzetétől.

Először a konfliktus nemzetközi közjogi szabályozását szeretném körüljárni, hangsúlyt fektetve a népek önrendelkezési jogára, illetve az államelismerés tényére. Továbbá szeretném bemutatni a problematikus területeket, kitérve a szeparatista mozgalom előzményeire, kivitelezésére, és az anyaállam belső jogával való viszonyára. Emellett szeretném feltárni azt az új helyzetet amelybe, az adott entitás kerülhet, ha a függetlenedés sikerrel jár, mivel a felsorolt területek esetében az anyaország jelentős nemzetközi és regionális szervezeteknek a tagja, amely meghatározhatja a jövőbeli állam ottani szerepét is, mind politikai, mind gazdasági szempontból.

2.1. Nemzetközi jogi megközelítés

A jogi konfliktus a népek önrendelkezésének az alapelveihez kapcsolódik, amely természete alapján a politikai és gazdasági jogok csoportjába tartozik.¹ Mindkettő magától értetődik, hiszen az elszakadni vágyó régió új politikai berendezkedést szeretne megvalósítani, emellett, gazdasági szempontból is mérvadó, hogy az adott entitás az anyaország része marad-e vagy sem. A példák, amelyekkel foglalkozni szeretnék, erre a tényre jól rámutatnak, hiszen ha megnézzük például Katalóniát, Bajorországot vagy éppen Flandriát, láthatjuk, hogy ezek a régiók kiemelt szerepet töltenek be gazdasági szempontból az adott államban.

Láthatjuk, hogy ez az elv ma *erga omnes* jelleget mutat, amely azt jelenti, hogy a felek minden körülmények között kötelezik magukat arra, hogy tiszteletben tartsák. Ezt a jelleget a joggyakorlat két eset alapján vezette le, amelyek a nemzetközi bíróság elé kerültek. Az egyik ezek közül az ún. Kelet-Timor ügy, ahol a bíróság leszögezte, hogy Kelet-Timor népének joga van az önrendelkezéshez². Egy másik ügyben, amely a Nemzetközi Bíróság 2004-es tanácsadó véleménye³, azzal kapcsolatban, hogy megállapítsák a jogi következményeit, annak, hogy az izraeli hadsereg egy falat akart felépíteni a megszállt palesztin területen, az

¹A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmánya, I. rész, 1. cikk
<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/202>

²Felek: Portugália és Ausztrália, ügyszám:84, 1995-06-30, <http://www.icj-cij.org/docket/files/84/6949.pdf>

³Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory ADVISORY OPINIO
2014-07-04, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?pr=71&code=mwp&p1=3&p2=4&p3=6>

lett megállapítva, hogy ez a tény sérti a népek önrendelkezési jogot és, ahogy a Kelet-Timor ügyben meg lett állapítva, ez a jog *erga omnes* jellegű és minden állammal szembe állítható.⁴

2.2. Az önrendelkezési jog alanya: a nép

Ahhoz, hogy ennek a jognak az érvényesüléséről beszélhessünk, szükség van emberek meghatározott csoportjára, vagyis egy adott népre, amelynek a fogalmát kezdetben az ENSZ gyakorlata szabályozta. Eszerint a „nép” megegyezik a különböző gyarmati területek lakosságával. Ebbe a kategóriába tartozik a kenyai, nigériai, kelet-timori nép, stb. E meghatározást terjesztették ki a fajüldöző rendszerek (pl. a dél-afrikai apartheid) és az idegen elnyomás (pl.: palesztinok) alatt élő népekre.

A gyarmati rendszer megszűnése után a „nép” fogalmának kiterjesztő értelmezését az ún. Badinter bizottság tette meg, amelynek álláspontja szerint, föderációk esetében az egyes tagállamok lakosságának is joga van az önrendelkezése, így Jugoszlávia vonatkozásában a szlovéneknek, a horvátoknak, a szerbeknek, a macedónoknak és – fikció alapján – Bosznia Hercegovina népének. A szovjetunió felbomlásakor és Csehszlovákia szétválásakor is ezt a felfogást követték.⁵

A „nép” fogalmának megszorító értelmezése, a gyarmati népekre és a föderációk tagállamainak lakosságára nem felel meg a nemzetközi jogi rendelkezéseknek, melyek egyrészt az önrendelkezést valamennyi né jogának minősítik, másrészt a gyarmati rendszer tényleges megszűnésének a következményeként e jog elhalna, holott ennek a mai nemzetközi jogi gyakorlatban semmi nyoma nincs. Ebből következően minden szuverén állam lakossága mint nép rendelkezik az önrendelkezés jogával. Ez utóbbi ún. belső önrendelkezés, tartalmát és megvalósításának módozatait a külső önrendelkezéstől elkülönítetten kell vizsgálni.⁶ Ahogy ebben az állításban felvetődött, a jogirodalom megkülönbözteti a népek önrendelkezési jogának belső és külső formáját. Először a külső jelleget szeretném kifejtetni majd, rátérnek a belső jellegre

2.3. A népek önrendelkezési jogának külső formája

⁴ International Law II, Prof. C. VAN ASSCHE, 5. kiadás kiadó: Vrije Universiteit Brussel 2013 Augusztus 49.o

⁵ The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples, Alain Pellet, 1992

⁶ Bruhács János Nemzetközi Jog II Dialóg Campus, 2008, 41-42. oldal

A népek önrendelkezési jogának külső formájánál három esetet különböztethetünk meg. Az első, gyakorlatilag az alapeset, egy szuverén és független állam megállapításának a ténye. A második egy entitás szabad társulása egy független állammal. Ilyen eset volt például Puerto Rico az USA-val, illetve Surinam és a Holland Antillák társulása Hollandiával. A harmadik eset, mikor egy entitás szabadon olvad be egy független államba, mint például Alaszka és az Amerikai Egyesült Államok esetében, illetve Grönland és Dánia esetében.⁷

Ezek mellett megkülönböztethetünk népek meghatározott csoportjait, akik szabadon élvezhetik az önrendelkezési jog ezt a módját, ilyen pl.: a gyarmati elnyomás alatt. Ehhez a definícióhoz négy jelentős kritérium is társul, az adott népcsoport és a gyarmatosító között fennálló eltérő földrajzi helyzet, etnikai vagy kulturális eltérés, önkényes alárendeltség áll fenn közöttük, illetve egyéb speciális kritériumok, amelyet az ENSZ Alapokmány fogalmaz meg⁸. Továbbá szintén szabadon gyakorolhatják az önrendelkezés jogát azok a népcsoportok, amelyek idegen katonai megszállás alatt állnak, mint például Palesztina, Nyugat-Szahara, illetve Kelet-Timor. Illetve megilleti azokat a népcsoportokat is, amelyek rasszista rezsim elnyomása alatt állnak, pl.: az apartheid rezsim a Dél-afrikai Köztársaságban.

Ki lehet viszont jelteni, hogy nincs joguk az elszakadáshoz a felkelőknek, mivel nem érvényesül az ő esetükben az az alapvető nemzetközi jogi követelmény, hogy független állam alapítása lenne a céljuk. Nincs önrendelkezési joguk továbbá az etnikai, vallási kulturális vagy nyelvi kisebbségeknek, így pl.: a csecseneknek Oroszországban, illetve a kurdoknak Törökországban és szintén nincs joguk az elszakadáshoz a bennszülött kisebbségeknek, mint például az indián kisebbségnek az Usában vagy az inuitoknak a sarkvidék országaiban (Kanada, USA, Grönland miatt Dánia).

2.4. Az elszakadás kérdésköre a nemzetközi jog alapján

Az elszakadáshoz való jog nem létezik a nemzetközi jogban, viszont ennek ellenére egyértelmű ténye annak. Ennek fényében a nemzetközi jog inkább kedvez a központi államnak, amelyet azok a jellemzők támasztanak alá, hogy egy belső fegyveres konfliktusban a helyi ország jogát kell alkalmazni. Továbbá alátámasztja az intervenció tilalma is, egyéb ország részéről, polgárháborús esemény idején. Megemlítendő még a Koszovó ügyében

⁷ International Law II, Prof. C. VAN ASSCHE, 5. kiadás kiadó: Vrije Universiteit Brussel 2013 52-53.o

⁸ ENSZ Alapokmány 73. cikk, e <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter11.shtml>

kimondott, a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye, amely szerint harmadik országoknak tiszteletben kell tartaniuk más államok területi integritását.^{9, 10}

Ahogy fentebb leírtam, az elszakadást a nemzetközi jog tényként kezeli, de mit is takar ez valójában?

Szintén a Koszovó ügyben lett kimondva, hogy a fegyveres beavatkozás kiterjedési köre csak az államok közötti konfliktusok körére terjed ki és nem alkalmazható elszakadás esetén. Viszont a nemzetközi közjog hallgat abban a kérdésben, amely az elszakadás tényének a fennállása során a háborúindítással foglalkozik. Ennek fényében a Nemzetközi Bíróság gyakorlata az esetkört úgy szemléli, hogy az általános nemzetközi jog nem tartalmaz tilalmat a függetlenség kimondására. Az elszakadásra, mint tényre több példát is találunk a történelem során, ilyen például Belgium, Hollandiától való elszakadása 1830-ban, illetve Banglades elszakadása Pakisztántól 1971-ben. A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy az elszakadás egyfajta új módot képez egy új állam születésére, abban az esetben, ha az államiság feltételei biztosítva vannak és a nemzetközi jogrendet tiszteletben tartották.

Melyek az államiság feltételei?

A nemzetközi szokásjog és Georg Jellinek Allgemeine Staatslehre c. műve alapján kijelenthetjük, hogy ahhoz, hogy egy államról beszéljünk, rendelkeznie kell az adott képződménynek területtel, népességgel és kormánnyal. A kormánynak a népességre és a területre kiterjedően politikai és végrehajtói hatalommal kell rendelkeznie, amelynek kizárólagosnak és ténylegesnek kell lennie (vagy függetlennek és így szuverénnek). Így „bábállamokat”, úgy, mint az 1932 -1945 között fennálló Mandzsukót, vagy a mai napig is létező, török befolyás alatt álló Észak-Ciprust nem tekinthetjük államoknak. Ennek ellenére a végrehajtó kormány ideiglenes hiánya nem befolyásolja az államiság fennállását, például katonai megszállás esetén.

2.5. Az államelismerés vitatható kérdésköre

Vitatható kérdése az államiság feltételeinél, más államok általi elismerés. Ezzel kapcsolatban két szemben álló elmélet alakult ki: A konstitutív elmélet szerint elismerés nélkül nincs államiság, így ez testesíti meg a negyedik feltételt, így például a 19 és 20. század uralkodó európai és nemzetközi jogi doktrínái a „nemzetek családjába” csak „civilizált

⁹ International Law II, Prof. C. VAN ASSCHE, 5. kiadás kiadó: Vrije Universiteit Brussel 2013 55-57.o.

¹⁰ <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf> Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye a Koszovó ügyben, 2010-07-22

államokat” tartottak beengedhetőnek. Ezzel szemben a deklaratív elmélet szerint az államelismerés nem feltétele az államiságnak, ezt támasztja alá az 1933-es montevideoi egyezmény, illetve a jogirodalom mai állása is. Az államelismeréssel kapcsolatban a következőket állapíthatjuk meg. Az államelismerés ténylegesen az államiság deklarálása abban az esetben, ha az elismert entitásnál fennállnak az államiság létrejöttéhez szükséges egyéb elemek, kivétel nélkül, így az elismerő állam egy újonnan létrejött, létező államot ismer el. Bár megjegyezném, hogy ahogy korábban utaltam rá, egy államnak sincs kötelessége arra, hogy egy adott entitást államnak ismerjen el, az államelismerés egy szabad és mérlegelési körön alapuló egyoldalú aktus, amely politikai motívumokon és érdekeken alapul.

A következő érv, amelyet meg kell vizsgálni, hogy az államelismerés csak kivételesen testesíti meg az államiság egészét, abban az esetben, ha az államiság három feltétele nem teljesen található, mint például Bissau-Guinea (1973), illetve Bosznia-Hercegovina (1992-1995) esetében. Érdekesség, hogy Palesztina esetén az államelismerés szintén konstitutív jellegű az államiság szempontjából, mivel a palesztin kormány nem, illetve nem teljesen gyakorol kizárólagos és hatékony hatalmat területe és lakossága felett.¹¹

Fontos kitérni a viszonylagosság elvére is, amelynek az indoka az, hogy egyetlen nemzetközi szervezetnek sincs általános hatásköre arra, hogy egy entitást államnak minősítsen, így fennállhat az a helyzet, hogy egyes országok államként ismernek el egy entitást, míg mások nem. Erre szintén jó példa Palesztina, amelynek államiságát már 138 állam ismert el az évek során.

Szintén érdemes kitérni az államelismerés gyakorlati jelentőségére. Az államelismerés előfeltétele az állami immunitásnak. Ha nincs államelismerés, nincsen állami immunitás, illetve sérthetatlenség. Szintén előfeltétele a személyi immunitásnak, az államon belül, ugyanúgy megjegyzendő, hogy enélkül nincs személyi immunitás, illetve sérthetatlenség. Az államelismerés alapozza meg a jogot, arra, hogy az állam peres féllé váljon egy nemzetközi bíróság előtt, illetve ez a tény alapozza meg, azt, hogy az új ország tagja legyen az államok nemzetközi közösségének, azáltal, hogy belépést nyer egy nemzetközi szervezetbe, illetve nemzetközi szerződések szerződő fel lehet. Továbbá ezáltal lehet hivatalosan politikai, gazdasági, szociális, kulturális kapcsolatokat létesíteni az elismerő és az elismert állam között. Így megállapíthatjuk, hogy az államelismerésnek jelentős politikai következményei vannak, és az el nem ismert állam gyakorlatilag nem tudja magát képviseltetni az államok nemzetközi közösségében.

¹¹ International Law II, Prof. C. VAN ASSCHE, 5. kiadás kiadó: Vrije Universiteit Brussel 2013, 62-66.o.

Folytatva a sort, meg kell állapítani, hogy el nem ismerés tényének korlátozott hatásai is vannak. Ahogy már meg lett említve, az államok szabadon mérlegelhetik egy új entitás elismerését, viszont abban az esetben, ha nem ismerik el, úgy, számolniuk kell egyéb kötelezettségekkel, amelyeket a nemzetközi jog alapján tiszteletben kell tartaniuk. Többek között kötelezettségük van arra, hogy tiszteletben tartsák az el nem ismert állam területi integritását. Szintén kötelezettségük van arra, hogy ne avatkozzanak be az adott entitás belső ügyeibe, és ezek mellett tisztelniük kell az erőszak alkalmazásának tilalmát.

Noha, egy államnak sincs kötelezettsége arra, hogy egy entitást államnak ismerjen el, megkülönböztethetünk arra vonatkozó kötelezettséget, hogy ne ismerjen el olyan nemzetközi helyzeteket, amelyek jogtalanul jöttek létre. Eerre példa a Stimson doktrínából¹² ismert olyan helyzet, amely erőszak alkalmazásával vagy fenyegetéssel jött létre. Ilyen, eszerint az a kötelezettség, hogy bábállamot nem szabad elismerni teljes államként. Emellett olyan aktusokból adódó helyzetekből, amelyek megszegik a non-intervenció elvét egy szuverén állam belső konfliktusaiban, így például ez a helyzet állt fent az 1950-es években, ahol az USA avatkozott be Kína belügyeibe, amely Tajvan létrejöttét eredményezte. Szintén tiltottak az olyan aktusok, amelyek a népek önrendelkezési jogának a megsértéséből adódnak, így kötelezettség adódott volna az apartheid rendszer fennállta során arra, hogy a Dél-afrikai Köztársaságot ne ismerjék el. Szintén fennáll a kötelezettség arra is, hogy jogszerű helyzetek el legyenek ismerve, akkor, ha ezek az általános nemzetközi jog feltétlen érvényesülést kívánó normáinak a megszegésével jöttek létre.^{13, 14}

A leírtak alapján megállapíthatjuk, hogy az államelismerés értelmező szerepet játszik az államiság létrejöttében, ha az államiság három feltétele találkozik egymással, továbbá kivételesen létrehozó szerepet tölt be, ha a három elem nem vagy nem teljesen találkozik egymással. Ezek mellett fontos újra kiemelni, hogy az államelismerés a korábban leírtak alapján, azért is fontos, mivel ez a kulcsa annak, hogy az entitás része legyen a világ, illetve jelen esetben, a dolgozat témájához közelítve, Európa vérkeringésének. Hiszen ha belegondolunk, hogy Katalónia vagy éppen Bajorország, amelyek az anyaország révén tagjai az Európai Uniónak, hogyan tudnának boldogulni anélkül a szervezet nélkül, amely jelenleg nagy részben meghatározza a regionális és gazdasági politikájuk nagy részét akkor könnyű

¹² David Tuns: The Stimson Doctrine of Non-Recognition: Its Historical Genesis and Influence on Contemporary International Law, Chinese Journal 2003
<http://chinesejil.oxfordjournals.org/content/2/1/105.full.pdf>

¹³ Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, G.A. Res. 36/103, 91st plen. mtg., 9 December 1981, U.N. Doc. A/RES/36/103, II. cikk, e

¹⁴ International Law Commission, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts- A/RES/56/83 (2001) 41. cikk (2)

belátni, hogy egy komplex és nagy jelentőségű kérdésről van szó.. Persze mindig vannak ellenérvek, gondoljunk csak Svájcra, más kérdés, hogy ez az állam is tagja az EFTA-nak, amely gazdasági szempontból szintén szoros kapcsolatot ápol az Európai Unióval az EGT-megállapodás alapján.¹⁵

2.6. A népek önrendelkezési jogának belső formája

Miután vizsgáltuk a népek önrendelkezési jogának a külső formáját és az államelismerés kérdéskörét, térjünk rá a népek önrendelkezésének belső formájához, amely szintén kapcsolódik a témánkhoz.

Az alapfeltevés úgy szól, hogy minden népnek meg van a joga ahhoz, hogy szabadon határozza meg a politikai státuszát és szabadon vigye véghez a gazdasági, kulturális, szociális reformjait, külső beavatkozás nélkül és minden államnak kötelessége ezt tiszteletben tartani. Emellett minden államnak elidegeníthetetlen joga megválasztani a saját politikai, gazdasági, kulturális és szociális berendezkedését és formáját, anélkül, hogy ebbe más állam beleavatkozna.

Érdekes felvetés, hogy ezek alapján beszélhetünk-e demokráciához való jogról, illetve szabad és tisztességes választásokról való joghoz univerzális értelemben?

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kimondja, hogy minden állampolgárnak joga van szavazni, illetve jelöltetni magát periodikusan és hitelesen tartott választásokon, amelynek a választópolgárok egyenlő részvételével és titkosan lebonyolítva kell, hogy létrejöjjön, így garantálva a választópolgárok szabad véleménynyilvánítási jogát.¹⁶

A demokráciához való joggal foglalkozott 2005-ben az ENSZ Közgyűlés, amely figyelemreméltóan rámutatott arra, hogy a demokrácia egy „univerzális érték”, amely együtt az emberi jogokkal és a jogállamisággal a „az ENSZ egyetemes és oszthatatlan alapértékének és elvének számít”.¹⁷

Ami viszont ezzel kapcsolatban problematikus lehet, az az ellentmondás a jog és az állami gyakorlat között, illetve a nemzetközi jog kikényszeríthetőségének a problematikája. Ezek mellett az is problematikusnak mutatkozik, hogy egyáltalán meg lehet-e határozni a demokrácia pontos tartalmát, így ennek fényében az ENSZ Közgyűlés 2005-ös határozata,

¹⁵ 94/1/EK, ESZAK határozat (1993. december 13.) az Európai Közösségek, azok tagállamai, valamint az Osztrák Köztársaság, a Finn Köztársaság, az Izlandi Köztársaság, a Liechtensteini Hercegség, a Norvég Királyság, a Svéd Királyság és a Svájci Államszövetség között az Európai Gazdasági Térségről létrejött megállapodás megkötéséről [HL 1994 L 1]

¹⁶ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 21. cikk, 1948

¹⁷ UN World Summit Outcome, 2005, A/RES/60/1, para. 119 & 135

(amely jogi természetét tekintve természetesen csak ajánlás jellegű) a következőket fogalmazta meg:

„Újra megerősítjük, hogy a demokrácia egy egyetemes érték, amely a népesség szabad véleménynyilvánítási jogán alapul, hogy meghatározzák saját politikai, gazdasági, kulturális, szociális rendszerüket és szabadon képviseltethessék magukat, ezen értékek mindegyik aspektusában. Szintén megerősítjük, hogy bár a demokráciáknak közös jellemzőik vannak, nincs olyan meghatározott egyedi modelle, amely ne tartozna egyetlen országhoz vagy területhez. Emellett megerősítjük a szuverenitás és az önrendelkezési jog tiszteletben tartásának a szükségességét.”¹⁸

2.7. Az államutódlás formái

Taglalni kell mindenképpen, azt, hogy milyen keretek között alakulhat ki az adott államképződmény. Új állam kialakulhat államutódlással, amelynek több formáját is megkülönböztethetjük, de a legrelevánsabb a témánkhoz kapcsolódóan az elszakadás, illetve a kiválás. Az 1978. és 1983. évi bécsi egyezmények az államutódlás kérdéskörét a következőképpen szabályozzák: *„Valamely államnak egy másik állam általi felváltása egy terület nemzetközi kapcsolataiban viselt felelősségében.”* E meghatározásból az alábbiak emelhetők ki: Az államutódlási jogviszonyban két alany van: az elődállam és az utódállam, ez utóbbi lép az előbbi helyébe az adott terület nemzetközi kapcsolataiért viselt felelősségben, ebből adódik, hogy az egyik államot a másik állam váltja fel az adott terület nemzetközi kapcsolataiért viselt felelősségben. A szuverenitás viszont nem száll át az utódállamra, mivel az utódállamra, mivel a szuverenitás elvileg eredeti és átruházhatatlan. E helyett az elődállamnak az adott terület feletti impériuma megszűnik, az utódállam pedig e területre terjeszti ki saját területi felségjogát. Ez alapján felmerül a kérdés, hogy az utódállam az elődállam helyébe léphet-e a különböző nemzetközi szerződésekben?¹⁹ Az alábbi kérdéssel kapcsolatos problematikus eseteket, az e fejezetet követő példákon keresztül szeretném bemutatni.

Visszatérve a kiválás tényére, ez esetben a korábbi nemzetközi jogalany csökkent területen folytatja az elődállam államiságát, míg a létrejövő új állam vagy államok, új jogalannyá vagy jogalanyokká válnak, vagyis az elődállam területének egy része elszakad és ez utóbbi területen új állam alakul. A már említett bécsi államutódlási egyezmények külön

¹⁸ UN World Summit Outcome, 2005, A/RES/60/1, para. 135

¹⁹ Bruhács János Nemzetközi Jog II Dialóg Campus, 2008, 61. oldal

kategóriaként kezelik az újonnan függetlenné vált államokat, azaz azt az esetet, amikor a gyarmati uralom alatt álló területen – a népek önrendelkezési jogát gyakorolva – új állam keletkezik, tehát az elődállam fennmaradása új utódállam jön léte. Ezzel szemben ugyanezek az egyezmények a kiválás más eseteit (pl. a már hivatkozott Banglades kiválása Pakisztánból) – az államutódlási szabályok szempontjából – az egyesüléssel és felbomlással együtt szabályozzák²⁰. Érdekesség, hogy a Szovjetunió felbomlását, a kisebb államok tekintetében, ugyancsak kiválásnak minősítették, mivel Oroszország megőrizte státuszát a legtöbb nemzetközi szervezetben, többek-között a legjelentősebben is, az ENSZ-ben, azon belül pedig a Biztonsági Tanácsban, viszont a többi államnak felvételt kellett kérniük. Emellett az utódállamok között orosz részvétellel kötött más megállapodások arra utalnak, hogy szétválás történt. Az államutódlás eseteit a rá vonatkozó univerzális szabályozás diszpozitív normák által rendezi, így azoktól az érintett államok egymás közötti megállapodásukkal eltérhetnek, amelynek általában utódlási szerződés a formája, mint, ahogy az a Szovjetunió, illetve Jugoszlávia esetében is történt. Emellett, más esetekben referendum dönthet, amelynek megszervezéséhez és lebonyolításához valamely nemzetközi szervezet, általában az ENSZ nyújthat segítséget. Ez történt például Nyugat-Szaharában, ahol az ENSZ egy missziót indított annak érdekében, hogy a marokkói kormány és a felkelők között fenntartsák a békés viszonyt és elérjék azt, hogy egy referendum döntsön a terület kérdéséről.²¹

A lényeg, az, hogy az utód és az előd állam konszenzusa szükséges, ahhoz, hogy a kiválás bekövetkezzen.²²

2.8. A nemzetközi jogi szabályozás alapján levonható következtetések

Ha a fentebb ismertetett szabályokat és eseteket a szűkebb témakörünkre vetítjük, nem látjuk pontosan, hogy a nemzetközi jog megengedi-e egy adott népcsoport békés elszakadását az anyaállamtól, vagy ellenzi-e azt.

A skót példához hasonló a Kanadában élő québeci népcsoport helyzete, amely francia ajkú közösség. 1998 augusztus 20.-án a kanadai Legfelsőbb Bíróság döntésében megfogalmazta a québeci elszakadás jogi megalapozatlanságát. Ebben kimondta, hogy a kanadai jog szerint az egyoldalú elszakadás jogellenes bár, ezzel szemben egy, az ország egész területére kiterjedő szavazás jogalapként szolgálhatna az eredmény eléréséhez. Második

²⁰ Bruhács János Nemzetközi Jog II Dialóg Campus, 2008, 63. oldal

²¹ UN Peacekeeping <http://www.betterworldcampaign.org/un-peacekeeping/missions/western-sahara.html>

²² International Law II, Prof. C. VAN ASSCHE, 5. kiadás kiadó: Vrije Universiteit Brussel 2013 76-80. o.

állásfoglalásában az elszakadás a nemzetközi jogi megalapozottságát vizsgálta.²³ Eszerint ebben az esetben a nemzetközi jog nem alkalmazható az elszakadásra, mivel az anyaország nem tartotta elnyomás alatt a kisebbségben élő népcsoportot és a jogai sem sérültek, továbbá a megnevezett népcsoport nem áll sem katonai megszállás, sem gyarmatosító elnyomása alatt. A bíróság arra is rámutatott, hogy az elmúlt 50 év során, 40 évig québeci származású volt a miniszterelnök és ezen időszak alatt jelentős pozíciókat mind québeciek töltöttek be, így megállapítható, hogy amíg az adott népcsoport jogait képes hatékonyan gyakorolni, érvényesíteni az adott államon belül, addig nincs joga az egyedoldalú elszakadáshoz.

Az ügyet vizsgálva azt láthatjuk, hogyha Nagy-Britanniában a skót nemzetiség helyzete hasonló, akkor nincs jogalapjuk az elszakadásra. Ehhez képest egy új forгатatókönyvvvel kell szembenéznünk.

3.1. A skót függetlenségi mozgalom, a kezdetek

Skócia kapcsolata és egyben viszálya Angliával a középkorig nyúlik vissza majd, látszólag kompromisszumos megoldással rendezték a két ország viszonyát a 17. század elején. Ekkor a skót és az angol királyság perszonálunióra lépett egymással. Ez után kisebb kitérőkkel megalakult az egységes Egyesült Királyság, majd az ír konfliktus megoldódása után a 20. század első felére elnyerte végleges formáját. Ebből a korszakból származik az a mozgalom, amely gyakorlatilag az idei év szeptember 18.-án tartott népszavazás egyik közvetett előzményének is tekinthető, mivel akkor szintén a referendum jogintézményét választották a jogaik elérése érdekében.²⁴

A mérőöldkő a Skót Nemzeti Párt megalakulása volt, amely a két világháború közötti időszakra datálható. Ez az új jelenség a politikai palettán mindenképpen egy kiváló eszköze volt a skótoknak ahhoz, hogy kiharcolhassák a jogaikat az Egyesült Királyságon belül. Jelentős szerepre csak az 1960-as évektől tudott szert tenni, támogatva egy decentralizált Skót Parlament felállítását. Ez ügyben 1979-ben tartottak először népszavazást, sikertelenül, viszont az ezredfordulóhoz vészesen közeledve, újabb népszavazásra került sor, amelyet már eredménnyel lehetett nyugtázni, így 1999-től felállhatott az első Skót Parlament,

²³ <http://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do> A kanadai legfelsőbb bíróság döntése a québeci népszavazás jogi megalapozottságáról 1998-08-20, ügyszám: 25506

²⁴ Marr, Andrew (2013). The Battle for Scotland. Penguin Books. ISBN 978-0-241-96793-5.

decentralizált hatáskörrel. A felállításáról szóló törvény (Scotland Act)²⁵ meghatározza azokat a hatásköröket, amelyekkel kapcsolatban szabadon alkothat törvényt. Ilyen: a mezőgazdaság, az oktatás, egészségügy, önkormányzatokkal kapcsolatos kérdések, illetve- az igazságügy.²⁶ A törvényt 2012-ben módosították.

3.2 A népszavazás előzménye és eredménye

A Skót Parlament működésének és fejlődésének a folyamatában, előkerültek olyan törekvések, amelyeket a politikusok ahhoz használtak fel, hogy elnyerjék a választópolgárok szimpátiáját. A régió függetlenségéről szóló népszavazás gondolata is ilyen körülmények között született meg, 2007-ben, méghozzá a Skót Nemzeti Párt részéről. Miután a legnagyobb párttá váltak a parlamentben, neki láttak ahhoz, hogy az ígéretüket keresztül vigyék. Ezzel kapcsolatban elindítottak egy nemzeti konzultációt, amelynek eredménye egy kidolgozott szavazólap lett, négy lehetséges forgatókönyvvel. Az első javaslat szerint nem lenne változás a korábbi viszonyokhoz képest. A második szerint legyen változás viszont, olyan formában csak a jelenlegi helyzet lenne felülvizsgálva. A harmadik szerint a decentralizációval kapcsolatos jogkörök kerülnének kibővítésre, míg a negyedik lehetőség a teljes függetlenség elnyerését javasolja. A későbbi egyeztetések és tárgyalások sorozata után a helyzet úgy tisztult, hogy az a lehetőség maradt meg, amely a teljes decentralizációt pártolja, amely szerint Skóciának kell felelősnek lennie minden törvényért, adófajtaért és kötelezettségért, a külügy, a védelmi ügyek, a fizetőeszköz és a pénzügyi politika kivételével, hiszen ezekért a kivételekért továbbra is a brit kormány és a parlament felelne. Továbbá a második javaslat, amely az erre létrehozott bizottságtól származott, és a fiskális kérdésekre helyezte a hangsúlyt. Végül, nem utolsósorban a harmadik variáció, úgy, ahogy a korábbi tervben is szerepelt, a függetlenség teljes elnyerése.²⁷

Annak ellenére, hogy a parlament végül nem szavazta meg a népszavazási kezdeményezést, az új parlament, amely már a negyedik volt, egyértelműen keresztül akarta vinni a kezdeményezést, mivel a Skót Nemzeti Párt 129-ből 69 mandátumot, és ezáltal mindenütt többséget szerzett. Mielőtt a Skót Parlament elfogadta volna a népszavazás kiírását, elindultak a tárgyalások a brit kormánnyal is, amelynek az eredménye az ún. edinburghi egyezmény lett. Ebben a felek megállapodtak, hogy a népszavazásnak tiszta jogi keretek

²⁵ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/11/contents/enacted> Scotland Act, A Skóciáról szóló törvény. Módosítva: 2012-ben

²⁶ <http://www.economist.com/node/326221>, 1999-11-04

²⁷ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/6548717.stm, 2007-04-12

között kell végbemennie, továbbá a Skót Parlamentnek kell róla törvényt alkotnia és, hogy olyan referendumot kell tartani, amely egy tisztességes felmérésen és az emberek döntő véleményén kell, hogy alapuljon, így ennek fényében az eredményt mindenki tiszteletben fogja tartani. Ez az egyezmény határozta meg alkotmányjogilag a referendum jogi alapját, mivel ez a dokumentum jogilag kötötte a feleket.²⁸

Miután e módon a referendum elő lett készítve és a Skót Parlament megszavazta és ratifikálta a rá vonatkozó törvényt, a skót kormány bejelentette, hogy 2014 szeptember 18.-ára írja ki a népszavazást, amely a korábbi, 2010-es törvényjavaslat alapján meghatározott személyek körére terjed ki. Kiterjed ez alapján a brit állampolgárokra, akik Skócia területén rendelkeznek lakóhellyel, a Nemzetközösség további 52 tagállamának az állampolgáira, akik lakóhellyel rendelkeznek Skóciában, az Európai Unió tagállamainak az állampolgáira, ha Skóciában rendelkeznek lakóhellyel, a Lordok Háza tagjaira, ha Skóciában rendelkeznek lakóhellyel, illetve, a hadsereg tagjaira, továbbá az uralkodóhoz tartozó apparátusra, ha regisztrálták magukat a szavazásra. Érdekesség, hogy a korhatárt, 18-ról, 16 évre szállították le, míg a szavazás kérdéskörét csak a függetlenséggel kapcsolatban tartották fent.

A szavazáson végül a többség elutasította a kezdeményezést, a nemmel szavazók 55,3%-kal képviseltették magukat, 84,6%-os részvételi arány mellett, így azt lehet mondani, hogy a szavazók meghatározó arányban maradtak inkább az Egyesült Királyság tagjai. A szavazás mellett viszont mindenképpen meg kell vizsgálni, hogy milyen következményekkel járt volna, ha a referendum eredményre vezet.²⁹

3.3 A kezdeményezés vizsgálata, nemzetközi jogi szempontok alapján

Bár sok tudományágnál, a mi lett volna, ha kérdés egyáltalán nem vezet célra, mégis mindenképpen kitérnek arra, hogy hogyan alakult volna Skócia helyzete, nemzetközi és egyéb belföldi viszonyaiban, ha független állammá vált volna.

Kezdjük először is a nemzetközi joggal. A felvázolt problémából kitűnik, hogy annyiban nem hasonlít a korábban már említett québeci esethez³⁰, hogy itt jelen esetben az anyaállam beleegyezésével történt volna a kiválás, amely megfelel a kritériumoknak, mivel az edinburghi egyezmény megadta mind az alkotmányjogi, mind a nemzetközi jogi alapját a

²⁸ <http://www.webcitation.org/5no62m3yB>, Draft Referendum Bill Consultation Paper, 2010-02-25

²⁹ <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-29270441>, 2014-09-25

³⁰ <http://opiniojuris.org/2014/09/17/scottish-independence-insta-symposium-international-law-matter-thoughts-proposed-scottish-secession/> Vélemény a skót referendumról, többek-között a québecivel összehasonlítva, Milena Sterio, 2014-09-17

referendumnak. Viszont maradtak olyan függő kérdések, amelyek megválaszolásra szorultak. A nemzetközi kapcsolatok rendezése során felmerült, hogy a független Skócia rögtön mintegy 100 nagykövetséget nyitna világszerte.

A nemzetközi szervezetekkel kapcsolatban problematikus kérdések merültek fel, szűkebben, mind az ENSZ-szel, mind a NATO-val való kapcsolat. Ahogy a nemzetközi jogi aspektusokat magyarázó részben már taglaltam, a Szovjetunió példáját felhasználva, az újonnan létrejött utódállamoknak mind új tagfelvételi eljárás kellett átesniük, így magától értetődne, hogy ez lenne a helyzet Skóciával is, az összes nemzetközi szervezetben, amelyben korábban az Egyesült Királyság által tagsági jogokat élvezett. David Cameron brit miniszterelnök szerint egy független Skócia jelentéktelen szerepet kapna az ENSZ-ben és fennállna a veszélye annak, hogy aláássa az Egyesült Királyság az ENSZ Biztonsági Tanácsában elfoglalt szerepét, mivel, egy területileg megfogyatkozott és gazdaságilag meggyengült ország már kevésbé tudna a világpolitika tevékeny részese maradni. Az eset kapcsán már javaslatok is felmerültek, hogy az Egyesült Királyság helyett Japán, Németország, illetve India kapná vétójogot az ENSZ BT-ben.³¹

A NATO-hoz való esetleges csatlakozás inkább belpolitikai vitákat generált, mivel az SNP felvetette, hogy a független Skócia nem csatlakozna a szervezethez, mivel a korábban az Egyesült Királyság által elkezdett Trident program, amely Nagy-Britannia atomprogramja, nem nyerte el a tetszését. Végül a közvélemény amellett döntött, hogy folytatnák a tagságot, amelyet a NATO üdvözölt. Természetesen felvételi eljárás keretében tudott volna Skócia a NATO teljes jogú tagjává válni.³²

3.4 Skócia és az Európai Unió

Az SNP egyértelműen azon az állásponton volt, hogy Skóciának az EU teljes jogú tagjává kell válnia, viszont néhány fenntartással, ilyen például, hogy nem vezetnék be az eurot hivatalos fizetőeszközként. Vita alakult ki arról, hogy szükséges lenne-e egy újrafelvételi eljárás, illetve, hogy a skótok fenntarthatnák-e Nagy-Britannia korábbi ún. opt-out-jait, mint például, azt a státuszt, hogy nem csatlakoznak a schengeni egyezményhez.

³¹ http://www.ft.com/intl/cms/s/4aceef46-6679-11e3-aa10-00144feabdc0,Authorised=false.html?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2F4aceef46-6679-11e3-aa10-00144feabdc0.html%3Fsiteedition%3Dintl&siteedition=intl&_i_referer=http%3A%2F%2Fmuckrack.com%2Flink%2FMxks%2Fscots-independence-threat-to-uk-influence-says-sir-john-major#axzz3K5U43G6s Financial Times, szerző: Stacey Kirna, 2013-12-16

³² <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-29045528>, 2014-09-03

Az EU szempontjából még soha nem volt példa arra, hogy egy tagállam két szuverén állammá váljon szét, így nem csak a skót vagy a brit, de az EU oldaláról is jelentős fejtörést okozott az ügyben való állásfoglalás. A függetlenség támogatói azzal érveltek, hogy az Európai Unió működéséről szóló szerződés 48. szakasza lehetővé teszi az alapítószerződés módosítását, így elegendő lenne ezt a lehetőséget kihasználni, vagyis, úgy módosítani a szerződést, hogy a szétválás kapcsán új rendelkezés kerüljön bele. Ezzel szemben az ellenérv az volt, hogy a szerződés 49. szakasza szerint az új államnak újra kell kérnie tagságának a felvételét, így egy új eljáráson kell keresztülmennie, amelyet mindegyik tagállamnak jóvá kell hagynia. De nézzük, meg tüzetesebben, hogy próbálta meg az EU ezt a problémát kezelni, hiszen bár precedens nincs, már korábban is volt szó hasonló jellegű forgatókönyvekről.³³

Romano Prodi, az Európai Bizottság akkori elnöke már 2004-ben kijelentette, hogy ha egy tagállam területének egy része megszűnteti ezt a státuszát, akkor rávonatkozóan a jövőben a szerződések nem lesznek hatályosak. A későbbi bizottsági elnök, José Manuel Barroso szintén ezt a véleményt osztotta, míg Herman van Rompuy az Európa Tanács korábbi elnöke kijelentette, hogy ha Skócia függetlenné válik, akkor újra meg kell szereznie a tagságot, a felvételi eljárás keretében. Ezzel szemben a skótok előzetesen érdeklődtek azzal kapcsolatban, hogy a 48. cikkel kapcsolatos forgatókönyv működne-e? A válasz egyértelműen az volt, hogy csakis a 49. cikk alapján lehetne a helyzetet megoldani egy új eljárás keretében, viszont az új helyzet Anglia tagságát nem befolyásolja. Bár az ügy egyértelműnek tűnik, jogirodalom és egyéb tagállami vélemények mégis szerteágazónak látszanak. Sir David Edward professzor, az Európai Unió Bíróságának korábbi bírása szerint az EU intézményeknek már a referendum eredményének hatályba lépése előtt el kellene kezdeniük a tárgyalásokat, méghozzá a viszonyt a 48. cikk szerint kellene rendezni. Graham Avery, az Európai Bizottság tiszteletbeli főigazgatója osztotta e nézeteket és úgy indokolta, hogy az EU vezetőhatalmai valószínűleg megengednék Skócia időveszteség nélküli csatlakozását, mivel így a jogi és a gyakorlati problémákat, amelyek a helyzetből adódnak, könnyebben ki lehetne küszöbölni.

Ha megvizsgáljuk a jogforrásokat, amelyek az új helyzetet érintik, szintén láthatjuk, hogy a helyzet megoldása nem tűnik egyszerűnek. Skócia az 1978-as bécsi egyezményre hivatkozott, azzal kapcsolatban, hogy tagságát tovább folytathassa, megszakítás nélkül. Eszerint az ún. tabula rasa, vagyis a tiszta lap elve nem érvényesülne, hiszen a jogutód

³³ http://www.diplocat.cat/files/docs/131025_Edward_InternationalLaw_ScottishIndependence.pdf, David Edward, 2014-09-10

folytatná az utódállam szerződéses viszonyaiból származó jogok és kötelezettségek gyakorlását. Az egyezmény a folyamatosság elvét preferálva hatályban tartja a korábbi szerződéseket, illetve a 31. cikk azt mondja ki az értelmezéssel kapcsolatban, hogy a jóhiszeműség és a szerződés eredeti értelmének megfelelően kell értelmezni, illetve a szerződés tárgyra és céljára figyelemmel egyaránt. Ezzel ellentétben áll viszont a korábban kifejtett tény, amely szerint az elszakadó államnak újra kell felvételt nyernie az adott nemzetközi szervezetbe.³⁴

A nemzetközi jogi megközelítés mellett érdekes kitérni még arra a tényre, amelyet a van Gend en Loos néven elhíresült, az Európai Bíróság elé került ügyben mondtak ki, amely szerint az Európai Unió a nemzetközi jog egy új jogrendjét hozta létre, amelyben a tagállamok korlátozott szuverenitásuk hatására nem csak kötelezettségeket ró a tagállamokra és az állampolgárookra, hanem megadja a lehetőséget arra, hogy eszmecserét folytassanak a jogaikról, és felhívják az uniós intézmények figyelmét az uniós jogból eredő jogaikat érintő kérdésekre (EUMSZ. 227. cikk).³⁵ Ez alapján, véleményem szerint, amíg a skót állampolgárok európai uniós állampolgársága is fennáll, szabadon kezdeményezhetnék, más különböző tagállamokból származó eu-s állampolgárokkal, egy petíció keretében, hogy az EU Parlament tárgyalja meg ezt a kérdést. Továbbá a következménye annak, amelyet az EU Bíróság kimondott, hogy ha egy új jogrend alakult ki, akkor akár egy új protokoll bevezetésére is sor kerülhetne, mivel, ahogy korábban említettem, a skót példához hasonlóra még nem került sor az Európai Unió történetében. Bár a nemzetközi jogban számos példa van a szétválás utáni jogalanyiságra, az Európai Unió törvényhozása nem egyszer bizonyította már, hogy nyitott az olyan ügyek rendezésére, amelyhez valamely releváns jog is kapcsolódik és ez esetben az uniós állampolgárság kérdése megkerülhetetlen.

4.1. Katalónia

A november 9.-én megtartott katalán népszavazás jelleget tekintve eltér, ahogy korábban már utaltam rá, eltért a skót referendumtól, mivel az eredménytől függetlenül már nyilvánvaló volt, hogy a spanyol kormány nem támogatja és pozitív kimenetele esetén se tudna jogi alapot biztosítani a kiválásnak. Mindenesetre érdekesnek tartom, hogy rá két

³⁴ http://www.diplocat.cat/files/docs/131025_Edward_InternationalLaw_ScottishIndependence.pdf, David Edward, 2014-09-10

³⁵ Az uniós polgároknak igazolni kellene, hogy őket közvetlenül érintő uniós jogi kérdéstről van szó. Az Európai Parlament általában tágan értelmezi a közvetlen érintettség fogalmát (eltérően a Bíróságtól).

hónapra, hogy a skót népszavazás úgy alakult, hogy nem kíván változtatni, egy újabb olyan európai országban írtak ki referendumot egy népcsoport elszakadásával kapcsolatban, amely szintén EU és NATO tagállam és a világpolitika jelentős szereplője. A 7,5 milliós lakosságú Katalónia Spanyolország gazdaságilag egyik legerősebb régiója, amely mintegy ötödét adja a spanyol GDP-nek. A nyelvükre és kultúrájukra büszke katalánok régóta nehezményezik, hogy túl sokkal járulnak hozzá a központi költségvetéshez, de csak keveset kapnak vissza. A régió függetlenségi mozgalma jelentősen megerősödött az utóbbi évtizedben, amit csak fokozott a Spanyolországot évek óta sújtó gazdasági válság.³⁶

4.2. Előzmények

Amellett, hogy Katalónia közösen fejlődött a helyi hispániai tartományokkal, fejlődése már a 19. századtól kezdve változásokat mutatott. Az egységes Spanyol Királyság kialakulása után is megpróbálta minél jobban az önállóságát kiharcolni, olyan formában, hogy megkapja az autonómiát. 1931-ben népszavazást tartottak az autonómia-kérdéséről, amely során, az óriási többség eredményeképpen önálló önkormányzatiságú régió jött létre, de a reform - demokratikus jellege ellenére – továbbra is az egységes nemzetállami koncepciót tükrözte. Ezt a folyamatot a Franco-rezsim teljesen átrajzolta, például sem a nemzeti jelképeket, sem a helyi nyelvet nem lehetett használni. Katalónia és a spanyol állam szempontjából az 1978-ban elfogadott alkotmány és a képviselőház által megszavazott (1979), Katalónia autonóm státuszáról szóló alaptörvény jelentett fordulópontot. Ez a törvény kimondta, hogy Katalónia saját parlamenttel, kormánnyal és elnökkel rendelkezik, az elnököt a katalán parlament (Parlament de Catalunya) választja saját soraiból, de a király nevezi ki.³⁷

Katalónia, mint autonóm közösség jogkörének további kiszélesítése az 1990-es években merült fel. Aminek az eredményeként 2006-ban tovább bővültek a jogkörei. Viszont az alapján, hogy az 1978-as spanyol alkotmány megengedi, hogy ún, konzultatív népszavazásokat tartsanak az országban, amelyek politikai döntések különleges jelentőségére vonatkoznak, viszont ennek a feltétele, hogy az jóvá legyen hagyva a Spanyol Alsóház, a spanyol és a katalán kormány részéről. Érdekesség még, hogy az alkotmány második szakasza

³⁶<http://nol.hu/kulfold/katalan-fuggetlenseg-nepszavazas-helyett-lakossagi-konzultacio-1492543,2014-10-14>

³⁷ http://epa.oszk.hu/00000/00036/00078/pdf/Regio_2010_02_055-077.pdf, Palkó Katalin, Regionális Identitások Katalóniában, REGIO. Kisebbség, Politika, Társadalom. 21. évfolyam, 2010/2. szám

a spanyol állam felbonthatatlan egységéről nyilatkozik, aminek a következménye, hogy bármely területi változásnak alkotmánymódosítással kell járnia.³⁸

2009-ben és 2011-ben már tartottak a szabályozásnak megfelelő konzultatív választásokat Katalónia szerte, ezeket a referendumokat akár a mostani szavazás közvetlen előzményeinek is tekinthetjük, mivel a függetlenség volt a témájuk. Illetve 2010-ben és 2012-ben különböző tüntetések zajlottak Barcelonában. Az első célja, Katalónia regionális vezető szerepének az elősegítése, míg a másodiké, amely már érezhetőbben „közelebb állt a tűzhöz”, már a katalán függetlenségről szólt.

4.3. A november 9.-ei referendum közvetlen előzményei

2012-ben már több katalán település is deklarálta egyoldalúan a szabad katalán területet, vagyis szerintük a spanyol törvényhozásnak csak Spanyolországon belül van hatásköre, így ők az új Katalán Parlamentet tekintik olyan törvényhozószervnek, amely rájuk is kötelező erejű döntéseket hoz. Ekkor már a feszültség kézzel fogható volt Madrid és Barcelona között, így a Katalán Parlamentben napirendre került a referendum kérdése. Érvelésük szerint a Katalán Parlament megerősíti azt a tényt, hogy a katalán embereknek szükségük van arra, hogy szabadon és demokratikus keretek között dönthessenek jövőjükéről, így figyelmeztettek és szorgalmazták, hogy írják ki a referendumot. A parlamenti szavazás végül jelentős arányban támogatta a népszavazást. Artur Mas, katalán miniszterelnök pedig úgy kommentálta az eredményt, hogy eljött az ideje annak, hogy a katalán emberek is gyakorolhassák az önrendelkezési jogukat. A következőkben a Katalán Parlament kinyilvánította a jogát, ahhoz, hogy szavazzon a szuverenitás kérdésében és megfogalmazták a referendum szövegét, továbbá kiírták a választásokat ez év november 9.-ére. A kérdést az alábbiak szerint teszik fel: Szeretné-e ön, hogy Katalóniából állam legyen? És ha igen, akkor szeretné-e ön, hogy ez az állam a függetlenséget is elnyerje?³⁹

Az időpont azért így lett megválasztva, hogy legyen idő konzultálni a spanyol kormánnyal, viszont az ő reakciójukat nem lehet összehasonlítani a brit kormányéhoz, akik, ahogy fentebb vázoltam, pozitívan reagáltak a skót kérdésben. A spanyol kormány szándéka egyértelműen a referendum megbénítása volt, szerintük ilyen jellegű szavazást nem lehet

³⁸ http://epa.oszk.hu/00000/00036/00078/pdf/Regio_2010_02_055-077.pdf Palkó Katalin, Regionális Identitások Katalóniában, REGIO. Kisebbség, Politika, Társadalom. 21. évfolyam, 2010/2. szám

³⁹ A katalán kormány 129/2014-es rendelete a konzultációs szavazás ügyében, 2014 szeptember 27

tartani. Mariano Rajoy, spanyol miniszterelnök kijelentette, hogy a referendumot illegálisnak fogják tekinteni és nincs semmilyen vitának vagy megbeszélésnek helye az ügyben.

2014-re az ügy a Spanyol Alkotmánybíróság elé került, amely szerint az a tény, hogy a Katalán Parlament deklarálta, hogy joguk van dönteni abban a kérdésben, hogy elnyerjék a szuverenitásukat, egyértelműen alkotmányellenes és semmis és ezáltal nem engedélyezi, hogy a katalán nép egy olyan referendum által szavazzon, ahol az önrendelkezési jogban dönthetnek. Ezek mellett a spanyol kormány azt sem engedélyezte, hogy hasonlóan a korábban említett esethez, olyan népszavazást írjanak ki, amelynek egy fajta konzultációs szerepe van.⁴⁰ A katalán kormány viszont mindenképpen megakart tartani a szavazást, hogy a későbbi tárgyalásokra egy olyan alapot biztosítson, amely demokratikus keretek között jött létre. A későbbiekben nem csak az Alkotmánybíróság, hanem a Spanyol Kongresszus is elutasította a katalán kérelmet, azzal kapcsolatban, hogy adjanak felhatalmazást a népszavazás megtartására⁴¹.

A spanyol kormány ezután már a november 9-re kitűzött "alternatív" referendum miatt panaszt emelt az alkotmánybíróságánál, amely a szavazás ideiglenes felfüggesztéséről döntött. Tehát még a konzultációs szavazást is megpróbálta Madrid bojkottálni. A kormány úgy vélte, hogy az "alternatív" referendum is törvényellenes, mivel a katalánok ragaszkodtak az eredeti dátumhoz és a feltett kérdésekhez is. A spanyol kormány ezért fordult ismételten az alkotmánybírósághoz.

Mindezek ellenére a katalán kormány eltökélt szándéka, hogy az eredeti tervek szerint levezényelje az önkéntesek által szervezett, véleménynyilvánító konzultációként értelmezhető "alternatív" voksolást, így a katalán autonóm közösség hatóságai előkészítették a választókerületeket, az urnákat és a szavazólapokat is az eredeti időpontra. A Mossos d'Esquadra nevű, regionális rendőrség viszont aznapra ötezer tartalékosát mozgósított, és illetékesei kijelentették, meg fogják akadályozni a népszavazást. Mas mindenesetre egy a szavazás napja előtti szerdai sajtótájékoztatón tréfásan megjegyezte, reméli, hogy azért nem kell rács mögött befejeznie a vasárnapot. A katalán miniszterelnök azt is hozzátette, hogy már a szavazást követő hétfőn hivatalosan is felkéri Mariano Rajoy spanyol miniszterelnököt, hogy folytassák a párbeszédet egy "valódi" referendum megrendezésének lehetőségeiről.⁴²

⁴⁰ <http://news.yahoo.com/catalan-independence-vote-almost-unstoppable-official-175608746.html>, szerző: Roland Llyod, 2014-03-14

⁴¹ <http://time.com/38137/catalonia-independence-referendum-ruled-unconstitutional-spain/>, szerző: Per Lilljas, 2014-03-28

⁴² <http://inforadio.hu/hir/kulfold/hir-679279>, 2014-11-06

Megemlítendő, hogy a baszk régió egyértelműen támogatja a katalán törekvéseket és felszólította a spanyol kormányt, hogy ismerjék el a népszavazás jogosságát.

A történetek ellenére a katalánok kiálltak a kezdeményezés mellett, annak érdekében, hogy mindenképpen keresztülvigyék az akaratukat, viszont, ahogy említettem ez csak konzultációs szavazás megtartására szolgált, amelynek nincsen jogi kötőereje. Ezek alapján a már fentebb ismertetett két kérdést fogják feltenni a szavazópolgároknak, akiknek a következő kritériumoknak kell megfelelniük: Érdekesség, hogy a skót referendumhoz hasonlóan az alsó korhatár 16 év. Emellett akik e korhatárt 2014 november 9.-éig betöltik, még igazolniuk kell, hogy spanyol állampolgárok és Katalóniában rendelkeznek lakóhellyel. Továbbá szavazhatnak azok a spanyol állampolgárok, akik nem rendelkeznek lakóhellyel Katalóniában, viszont egy katalán önkormányzatnál beregisztrálták magukat mint külföldön élő katalán vagy spanyol. Azok a nem spanyol állampolgárok is szavazhatnak, akik igazolni tudják, hogy Katalóniában rendelkeznek lakóhellyel. Összehasonlítva a skót referendummal, láthatjuk, hogy itt kevesebb személyt fog érinteni a népszavazás ügye, viszont azt is megállapíthatjuk, hogy a tét egyértelműen kisebb. Amit még egyértelműen megállapíthatunk, hogy érezhető a feszültség Madrid és Barcelona között és ez annak a tervével, hogy Madrid a rendőrséget vezényelné ki a szavazás megfékezésére, egyértelműen fokozódik.⁴³

4.4. A referendum végkimenetele

Az előzmények alapján november 9.-én Barcelona egy olyan vasárnapra ébredhetett volna, amelynek hangulata hasonlíthatott volna a fentebb már említett Franco-rezsimhez, mivel Madrid gyakorlatilag megfenyegette a katalánokat, erődemonstrációval, hogy ne tartsák meg a választásokat. Ehelyett Barcelonában és a környező katalán településeken nagyon pozitív volt a légkör és ahogy a tudósítók beszámoltak, az emberek nagyon lelkesnek tűntek, az aktivitás tapintható volt. A fenyegetés végül nem hozta meg az eltervezett eredményt és a szavazás rendben lezajlott Katalónia szerte.⁴⁴

Másnap éjjel, már november 10.-én, nem sokkal éjfél után, még nem 100%-os feldolgozottság mellett jelentette be Joan Ortega katalán alelnök, hogy győzött az ún. dupla igen, vagyis a szavazók többségben arra szavaztak, hogy Katalóniából állam alakuljon és ez az állam független legyen. A két igenes szavazatok 80,72%-os arányban győztek, úgy, hogy 2,305,290 választópolgár képviseltette magát az urnáknál, amely, annak ellenére, hogy a

⁴³ <http://www.9nconsulta2014.cat/com-puc-participar.html>, 2014-11-07

⁴⁴ <http://rt.com/news/203627-independence-catalonia-symbolic-vote/>, 2014-11-09

katalán kormány nem adott ki a pontos arányról tájékoztatót, kb. 38-41%-os részvételi arányt jelent, amely jelentősen alacsonyabb a skót referendumhoz képest. Emellett a szavazók 10,11%-ka választotta az igen – nem opciót, míg a dupla nem lehetőség mindössze 4,55%-ot kapott. Vélemény szerint ez logikus, mivel ahogy az adatok mutatják, sokan szervezeten maradtak távol a szavazástól, így az ő tiltakozásuk abban nyilvánult meg, hogy nem képviseltették magukat az urnák előtt. Artur Mas katalán miniszterelnök teljes sikerként könyvelte el az eredményt és a részvételi arányt is, mivel szerinte annak ellenére, hogy az emberek tudtak a madridi vétóról, siker, hogy ilyen nagy számban képviseltették magukat. Megemlítette még, hogy az eredmény szerinte egy óriási lépés azon az úton, amely során Katalónia békés keretek között és jogilag megalapozva szeretne elszakadni Spanyolországtól és rámutatott arra, hogy ez a szavazás egy jel Madridnak, hogy igenis a katalánok képesek kormányozni saját magukat és felkészültek a függetlenségre. Beszéde végén megemlítette, hogy eljött az idő, szerinte, hogy a québeciek és a skótok után a katalán nép is kinyilváníthassa a véleményét, megfelelő jogi keretek között.

Ahogy említettem, ezt a szavazást, mindenképpen mérföldkőként értékelte a katalán közvélemény és egyfajta tárgyalási alapnak is szemléli a történeteket. Mariano Rajoy spanyol miniszterelnök, viszont kijelentette, hogy amíg ő marad és lesz a miniszterelnök, addig nem lesz semmilyen területi kiválás, illetve szerinte ez nem népszavazás vagy konzultációs szavazás volt, ez a szavazás semmiről sem szólt.⁴⁵ Az ügghöz még az is hozzátartozik, hogy tíz nappal a referendum megtartásától spanyol ügyészség bejelentette, hogy nyomozást fog indítani Artur Mas ellen a népszavazás miatt. Ennek ellenére Mariano Rajoy a közeljövőben Katalóniába fog látogatni, hogy megpróbálják a vitás kérdéseket orvosolni.⁴⁶ Mindenesetre több mint érdekesnek tartom ezt a látogatást, mivel a spanyol kormány, ahogy fentebb bemutattam, egyértelműen tudatosította, hogy elutasítja a katalán törekvéseket és a rendőrség bevonásával való fenyegetőzés, az ügyészi feljelentéssel egyetemben számomra azt mutatja, hogy Madrid a jövőben is meg fog mindent tenni annak érdekében, hogy Spanyolország területi integritását fenntartsa.

4.5. Nemzetközi reakciók

Az Európai Unió, a skót ügghöz hasonlóan reagált a kérdésre, vagyis ha Katalónia függetlenné válna, rájuk nem vonatkoznának a szerződések hatálya és az Európai Unió

⁴⁵<http://rt.com/news/203799-catalonia-independence-vote-spain/>, 2014-11-10

⁴⁶http://hvg.hu/vilag/20141119_Vizsgalat_indul_a_katalan_elnok_ellen_a_f, 2014-11-19, MTI

harmadik országgént kezelné őket, ergo ha újra az EU tagjaivá szeretnének válni, akkor új eljárást kellene lefolytatni az esetükben. A NATO szintén ezt az álláspontot képviseli.⁴⁷

Az eredményekre pedig nem reagáltak, mivel azt Spanyolország belügyének tartják. Az Európai Bizottság nem nyilvánít véleményt olyan ügyekről, amelyek az egyes tagállamok alkotmányos feladatkörei közé tartoznak – mondta az Európai Bizottság szóvivője, Margaritis Schinas. A vélemények ezek mellett eltérőek: Nem hiszem, hogy az ilyen ügyeket a bíróságon meg lehetne oldani, az nem lenne demokratikus. Szerintem igenis a szavazóurnáknál kell eldönteni az ilyen kérdéseket – mondta egy skót EP-képviselő, Ian Duncan. Az elmúlt időszakban a népszavazások nem igazán az egység megteremtéséről szóltak, inkább mélyítették a megosztottságot. Minden országban van felelős kormány és ezek feladata lenne a többség által támogatott megoldások kidolgozása – mondta Cameron Fraser az Európai Politikai Tanulmányok Központjának szakértője. A NATO szintén ezt az álláspontot képviseli.⁴⁸

Ban Ki Mun, az ENSZ főtitkára arra figyelmeztetett sajtótájékoztatóján, hogy a konfliktusokat az állampolgárokat figyelve, békés után kell megoldani párbeszéd útján és figyelembe véve az állampolgárok törekvéseit.⁴⁹

A nemzetközi szervezeteken kívül érdekesnek tartom David Cameron reakcióját, aki szerint, az lenne a megfelelő út, ha az emberekre ráhagynák, hogy szabadon megválasszák a saját szuverenitásukat, identitásukat, nemzetiségüket, viszont azt is hozzátette, hogy ennek a lehetőségnek a kereteit csakis a spanyol kormány és a miniszterelnök jelölheti ki.⁵⁰

5.1. Flandria

Az utóbbi időben, Belgium északi részén, Flandriában is elindult egy politikai mozgalom, amelynek a célja, hogy a terület függetlenné váljon. Bár más foratókönyvek is szóba jöttek (pl.: egyesülés Hollandiával) leginkább a radikálisok célja továbbra is az elszakadás, mivel véleményük szerint az ország déli részén található Vallóniával szemben lényegesen eltérnek a gazdasági adottságok és a lakosság összességében negatívan jön ki a helyzetből. A törekvéseket nem csak politikai pártok karolták fel, hanem egy külön mozgalom is indult ezzel kapcsolatban: a Vlaamse Beweging, vagyis a flamand mozgalom.

⁴⁷<http://www.euractiv.com/video/brussels-says-independent-catalonia-would-need-leave-eu-307234>, 2014-09-16

⁴⁸ <http://hu.euronews.com/2014/11/10/brusszel-nem-reag-al-katalan-referendum-eredmenyere/>, 2014-11-10

⁴⁹ <http://www.un.org/sg/offthecuff/index.asp?nid=2761>, 2013-04-02

⁵⁰ <http://www.catalannewsagency.com/politics/item/david-cameron-let-the-people-decide-and-do-not-ignore-questions-of-nationality-independence-identity>, 2013-06-13

5.2. Előzmények

Amint Belgium függetlenné vált Hollandiától (1830), ahogy fentebb már utaltam rá, a politikai reakciók hollandellenessé váltak, beleértve a nyelvet is. Belgium gazdasági központja abban az időben Vallónia volt, szén- és vasérc bányáival. Flandria nagyrészt vidéki, gazdaságilag fejletlen régió volt. A politikai és gazdasági faktorok együttesen a franciák dominanciájához vezettek Belgiumban, és a flamandok egy helyi dialektus szintjére süllyedtek. A későbbiekben a törekvések felerősödtek, sőt radikalizálódtak is, a 20. század beköszöntével. Az I. világháború során sok aktivista felszabadító német testvérekként üdvözölte a megszállókat.⁵¹ A németek valóban kisegítették germán testvéreiket, és a hollandot, egyetlen hivatalos nyelvvé nyilvánították, a Genti Egyetemet pedig teljesen holland nyelvűvé alakították át. A flamand lakosság többsége gyűlölte a brutális német megszállókkal kollaborálókat. A német vereséggel elveszett a sok nyelvi reform is és a flamand mozgalom bizonyos vezetőit vád alá helyezték. Mindezek nem teremtettek megfelelő környezetet a nemzeti kompromisszumhoz.⁵²

A II. világháború után a helyzet kezdett megváltozni, a mozgalom a 60-as évek során újabb lendületet kapott és 1962-ben felállították a nyelvi határokat, a kétnyelvű Brüsszellel és Flandria autonómiát kapott, saját parlamenttel. A 60-as évek végére minden fontos politikai párt flamand vagy frankofon szárnyra oszlott. A legfontosabb nacionalista flamand párt, a Volksunie (népszövetség – de nem kommunista értelemben) kiemelkedett a többi közül. 1977-ben a Volksunie radikálisan jobboldali részletei a Vlaams Blok-ba tömörültek, ami később Vlaams Belang (vagyis Flamand Érdek)-ként vált ismertté. A párt mára túlnőtte a Volksunie-t. Ma számait tekintve a jobboldali flamand mozgalom fő pártja.⁵³

5.3. Napjaink

Az elmúlt években a mozgalom számos választóját elvesztette, miután az ország legnagyobb politikai erejévé emelkedett és lehetséges kormányalkotó tényezővé vált a Flandria autonómiáját mindennemű rasszista felhang nélkül képviselő új nacionalista párt, az Új Flamand Szövetség, a Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA), akinek emblematisz figurája

⁵¹ Cook, Bernard A. (2004). Belgium: a history, 81. oldal ISBN 0820458244

⁵² Cook, Bernard A. (2004). Belgium: a history, 105. oldal ISBN 0820458244

⁵³ Narancs XXIII. évf. 18. szám (2011.05.05), B. Simon Krisztián

Bart de Wever. A 2010-es választásokon már jelentős eredményt ért el az NVA. Dirk Rochtus, az Antwerpeni Egyetem docense ebből arra következtet, hogy a választók egy része csupán a hagyományos pártok elleni tiltakozásként szavazott a radikálisokra, és legtöbbjük úgy látja, hogy az idegenellenesség árt a függetlenedési kísérleteknek: "Amikor a flamand nacionalisták szembesültek e demokratikusabb alternatívával, úgy gondolták: mi értelme van ezután a Vlaams Belangra pazarolni a szavazatomat? Az a párt nem tud semmit tenni. Akkor inkább az N-VA, nekik van hatalmuk. Ha úgy nézzük, hosszú távon működött a cordon sanitaire." Az N-VA pártprogramja is tartalmazza ugyan a független Flandria tervét, de Rochtus szerint ez nem veszélyes: az egyik legjelentősebb vallon politikai erő, a Szocialista Párt (PS) az osztály nélküli társadalmat foglalta programjába, mégis léteznek még társadalmi osztályok. Philip Claeys, a Belang európai parlamenti képviselője nem is vár sokat az N-VA-tól. "Különálló flamand államot akarunk, amely az Európai Unió teljes jogú tagja, miközben az N-VA még mindig bízik abban, hogy lehet tárgyalni. Hisz az államreformban, és abban is, hogy általa több autonómiát lehet majd szerezni. Mi már nem. Több mint tíz hónapja tárgyalnak, és sehol sem tartanak. Ez a helyzet még hónapokig eltarthat, de Belgium teljesen kormányozhatatlanná vált." A képviselő arra a helyzetre utalt, amely a leginkább rámutat arra a problémára, hogy a flamandok és a vallonok hosszútávon nem tudnak együttműködni, illetve az ezt szabályozó politikai rendszerük is hibás. Szerinte a fő baj, hogy az egész belga kormányzati rendszert a vallonokra szabták, akik kisebbségben vannak ugyan, mégis mindent megvétőzhatnak, ráadásul abban érdekeltek, hogy fenntartsák a status quót. Így ez alapján előfordulhatott az a helyzet, amellyel Belgium kiérdemelt egy oldalt a méltán híres Guinness rekordok könyvében, azzal, hogy a 2010 júniusi választások után, a flamand és a vallon pártok konszenzusának hiánya miatt, 535 napig ügyvezető kormány irányította az országot. Érdekesség, hogy a rekordot már 290 nappal döntötték meg, 2011-ben.⁵⁴

Azóta az új választások megmutatták, hogy az N-VA és a Vlaams Belang hasonlóan gondolkodik, mint a 4 évvel korábbi választásokon. A Vlaams Belang mindenben szakítana a vallonokkal, míg az N-VA konzervatívabb megoldást javasol. A mostani választásokon a Vlaams Belang jelentősen visszaesett, míg az N-VA Flandria legnagyobb pártjává vált, így a jövővel kapcsolatban sok nyitott kérdés marad.⁵⁵ Az viszont nyilvánvaló, hogy az N-VA nem fogja tűzön-vízen keresztül vinni a függetlenség elérését, viszont az idej választások előtti vitában Bart de Wever nyilvánvalóvá tette, hogy szerinte 2030-ra egy erős Európában már

⁵⁴ http://www.vandaag.be/binnenland/65441_guinness-erkent-belgisch-wereldrecord-regeringsvorming.html, 2011-04-11

⁵⁵ Narancs XXIII. évf. 18. szám(2011.05.05), B. Simon Krisztián

nem fog Belgium nevű állam fennállni és nagy az esély a vallon-flamand különválásra.⁵⁶ Ennek ellenére, a skót és a katalán népszavazás nem adott akkora löketet a flamand széparatista mozgalomnak, mivel ahogy már utaltam rá, a legradikálisabb párt, a, Vlaams Belang a szövetségi választásokon 7,76%-ot kapott, amivel a flamand pártok között a középmezőnyben helyezkedett el és nem csak a flamand, hanem a szövetségi parlamentnek is az egyik komoly tényezője lett. Az idei választásokon viszont jelentősen, 3,7%-ra csökkent vissza a támogatottsága, így a függetlenség gyors és radikális módon történő elérése, elérhetetlenné vált a párt számára.⁵⁷ Nem meglepő, hogy a „másik nagy nacionalista pártról, a függetlenség ügye egyértelműen a széles társadalmi támogatottságot élvező⁵⁸ N-VA kezébe került, akik tanulva a múlt hibáiból inkább fontolva haladnak előre és, ahogy említettem, a függetlenség realizálódását csak több év múlva tudják elképzelni.

5.4. Flandria és az EU helyzete

Abban az esetben, ha a Vlaams Belang széleskörű támogatást élvezne és sikerülne elindítania Flandria függetlenedési folyamatát, az a feljebb leírtakkal ellentétben problematikusabb lenne az EU számára, mint a skót, illetve a katalán helyzet. A probléma középpontjában Brüsszel állna, ahol nagyrészt az Európai Unió törvényhozási és politikai élete zajlik. Mivel a Vlaams Belang terveiben egyértelműen egy Brüsszel központú Flandria szerepelne jogosan, mivel Brüsszel mindig is flamand eredetű város volt és csak Belgium 1830-as megalakulása után alakították nagyrészt francia nyelvű várossá, politikai reformok útján.⁵⁹ Emiatt is szükségessé válna a város státuszának a tisztázása. A javaslatok és az elképzelések arról szólnának, hogy egy teljes uniós körzetet kellene kialakítani a városban, hasonlóan ahhoz, mint amely Washington D.C-ben található, viszont a kérdés, hogy mely állam része maradna? Ebben az esetben Brüsszel maga EU-s állammá válna, Flandria és Vallónia nélkül. Másik lehetőség, hogy a megmaradó Belgium része maradna. Viszont ha a független Flandriához kerülne, akkor fennállna az a vitatható kérdés, hogy a tapasztaltak alapján maradnának-e az EU-s szervezetek a városban, mivel általában olyan helyen

⁵⁶ http://www.standaard.be/cnt/dmf20140513_01104400, 2014-05-13 De Wever-Magnette vita

⁵⁷ A 2014-es választási eredmények, szövetségi parlament, Belgium (feltüntetve a 2010-es eredményeket is) http://verkiezingen2014.belgium.be/nl/cha/results/results_graph_CKR00000.html

⁵⁸ A 2014-es választásokon a legerősebb holland nyelvű pártta nőtte ki magát, a szavazatok 20,3%-kát érték el

⁵⁹ A város ma közigazgatásilag két nyelvű, hivatalos a francia és a holland is, viszont a lakosság kb. 90%-ka francia anyanyelvű, <http://www.vlaamseonafhankelijkheid.be/b14.htm>

székelnek, amely a frankofón kultúrához áll közel. A kérdés mindenesetre megválaszolásra szorul.⁶⁰

6.1. Az orosz-ukrán konfliktus, Krím helyzete

Pályamunkám vége felé szeretnék még röviden kitérni az orosz-ukrán konfliktusra, amelynek következményeként a Krím- félsziget Oroszországhoz került.

Ez az eset jelentősen eltér az előbbiekből leírtakkal, mivel egyik esetben sem került elő az erőszak, mint fogalom. Amiben hasonló lehet, az a népek önrendelkezési jogának érvényesülése, illetve a referendum ténye.

6.2 A krími válság nemzetközi jogi megközelítése

A krími események nemzetközi jogi értékelése során meg kell említenünk, azokat a szabályokat, amelyeknek érvényesülniük kellett volna. Mindenekelőtt, az erőszakkal való fenyegetést és annak alkalmazását is tiltja a nemzetközi jog, ahogy azt az ENSZ Alapokmánya is megfogalmazza a 2. cikk 4. bekezdésében. Általánosságban kijelenthető, hogy egyetlen állam sem alkalmazhat erőszakot, amikor egy másik állammal valamilyen belső problémája van. Továbbá az államközi vitákat mindig békésen kell rendezni. Az erőszak alkalmazásával történő pusztító fenyegetés már elégséges a nemzetközi jogsértéshez; tehát egy másik országban történő katonai beavatkozásra való felhatalmazás ebből a szempontból nem felel meg a fenti alapelvnek. Az általános szabály alól két kivétel létezik: az önvédelem joga és azok a fegyveres beavatkozások, melyekre a nemzetközi béke és biztonság fenyegetése esetén az ENSZ Biztonsági Tanácsa ad engedélyt. Más kérdés, hogy az ENSZ BT-nek állandó tagja Oroszország és az sem mellékes, hogy ebből következően vétőjoggal rendelkezik.

Továbbá az önrendelkezéssel kapcsolatos jog érvényesülése során meg kell jegyezni, hogy, ahogy fentebb már utaltam rá egy népnek joga van arra, hogy döntsön a jövőjéről és arról, hogyan kívánja megszervezni a kormányzatát, gazdaságát és társadalmát, amíg ez összhangban áll a nemzetközi joggal (egy állam például nem dönthet arról, hogy faji megkülönböztetésre építi fel a berendezkedését.) A többi államnak ezeket a választásokat el kell fogadnia. Az önrendelkezés joga a népet illeti, mely az általa létrehozott állam

⁶⁰ The Bulletin (Brussels) 38, 4 October 2007, 14-15.szerző: Philippe Van Parijs, letöltve: 2014-10-28

vonatkozásában gyakorolja ezt a jogot. Ez a nemzetközi norma azért ellentmondásos, mert nincs meghatározva, hogy mely csoportokat tekintünk népnek. Mindezek ellenére, akkor nem lehet erre a jogelvre hivatkozni, ha egy csoport ezzel akarja igazolni az elszakadását egy országtól. Továbbá, az sem egyértelmű, hogy vajon lehet-e erre a jogelvre hivatkozni egy nép saját kormányzatával szemben, például demokratikus reformokat követelve, vagy egy népfelkelés kezdetén, vagy kizárólag csak államokkal szemben lehet rá alapozni. Mindenesetre, az Orosz Föderációnak tiszteletben kell tartania az ukrán nép, beleértve az orosz etnikai kisebbség, önrendelkezési jogát, és nem érvelhet amellett, hogy az orosz kisebbségnek joga lenne önálló államot létrehozni, kiválás útján, így ezek alapján a március 14.-ei krími referendum, az Oroszországhoz csatlakozásról kapcsolódóan, sem a nemzetközi jog szerint, sem a belső jog szerint sem volt jogszerű, mivel az ukrán alkotmánybíróság döntésében illegálisnak nyilvánította azt, illetve fel is oszlatta a krími parlamentet. Ezek mellett az ENSZ is kinyilvánította, hogy a referendum nem volt törvényes.^{61, 62}

7.1. Konklúzió

A bemutatott példákon keresztül láthatjuk, hogy ahány mozgalom, annyi megoldás. Pályamunkámban a teljesség igénye nélkül szerettem volna bemutatni a szeparatista mozgalmak közül néhány kiemelt európai jelentőségű példát, illetve azokat a jelenségeket, amelyekkel a világnak és főként Európának számolnia kell e körben. Mindenesetre a mozgalmak helyzetét egy sikeres szavazás Skóciában megerősítette volna, mivel így precedens teremtődött volna, amely alapján a jövőben akár egyszerűbben is véghez vihették volna az akaratukat az adott népcsoportok. Így viszont a helyzet leginkább a bemutatottak alapján is a belső jogtól és a körülményektől függhet. Láthattuk, hogy a québeci függetlenség ügyében nem volt meg a konszenzus a kormány és a nemzetiségi csoportok között, így a nemzetközi jog normáira hagyatkoztak, magyarázó elvként, amely által levezették, hogy ennek a kisebbségnek nincs joga az elszakadáshoz. Skóciánál meg volt a teljes konszenzus a skót és a brit kormány között, viszont a referendum eredménye nem tette lehetővé az elszakadást. Hozzátenném, hogy a kampánynak jelentős hatása volt az eredmény végkimenetelére, többek-között a fiatalokra, akik nem merték a bizonytalant választani.

⁶¹ http://mosmaiorum.blog.hu/2014/03/18/a_krimi_valsag_es_a_nemzetkozi_jog, 2014-03-18

⁶² <http://www.foxnews.com/world/2014/03/16/polls-open-in-crimea-referendum-amid-high-tensions/>, 2014-03-16

7.2. De lege ferenda

A rövid összefoglalás után szeretném levonni a téma alapján felmerült nemzetközi jogi következtetéseket, illetve megfogalmaznám saját gondolataimat, véleményemet a témával kapcsolatban.

Ahogy a mozgalmak bemutatását is Skóciával kezdtem, így a következtetések levonását is a skót példával az élen nyitnám. A legnagyobb probléma ami, miatt a skót népszavazás megbukott, az leginkább az Európai Unió által gerjesztett bizonytalanság, amely a fiatalokat jelentősen befolyásolta⁶³, hiszen féltő volt számukra, hogy egy független, de nem uniós tagállamban találhatnának-e ugyanúgy munkát, illetve ha nem akkor fennmaradna-e számukra a lehetőség, hogy más EU-s tagállamban próbálkozzanak, az uniós állampolgárságuk alapján. Véleményem szerint az Európai Unió álláspontja elhamarkodott és nem volt eléggé körül járt ebben a témában, amely feltételezhet, akár brit érdekeket is a háttérben. Ami miatt azt a következtetést vontam le, hogy nem volt eléggé körül járt az EU álláspontja az a korábbi Német Demokratikus Köztársasággal kapcsolható össze, amely eset, akár a skót ügy inverzeként is szolgálhat. Az NDK 1990-ben egyesült a Német Szövetségi Köztársasággal, létrehozva az egységes Német Szövetségi Köztársaságot. A már fentebb említett 1978-as bécsi egyezmény 2. cikk b pontja a folyamatosság elvét deklarálja az államutódlás különböző eseteiben, amely vonatkozik többek-között az államok egyesülésére és kiválására is. Ez azt jelenti, hogy az utódállam folytatja az elődállam vagy elődállamok nemzetközi szerződéseit, kötelesek azokat jóhiszeműen teljesíteni. A német csatlakozási szerződésben tisztázva lett, hogy az újonnan létrejött utódállam tagja lesz azoknak a nemzetközi szerződéseknek, amelyeknek az NSZK korábban is tagja volt, így az ENSZ-nek, NATO-nak és az Európai Közösségeknek is.⁶⁴ Ezek alapján felmerül a kérdés, hogy ha a NATO-nak és az Európai Uniónak az a jelenlegi álláspontja, hogy a kivált utódállamnak újra részt kellene vennie a felvételi eljáráson, akkor ez miért nem történt meg Németország esetében is?⁶⁵

Véleményem szerint az Európai Unió igenis nagy hatással volt a referendum kimenetelére, azáltal, hogy egy pozitív referendum esetében a szintén az 1978-as bécsi egyezmény által meghatározott és a már korábban említett tiszta lap elvét alkalmazta volna Skóciára, vagyis így az elődállam szerződesei nem szállnának át az utódállamra. Ez a

⁶³ <http://www.bbc.com/news/business-29237236>, 2014-09-17

⁶⁴ A német újraegyesítési szerződés <http://www.gesetze-im-internet.de/einigvtr/BJNR208890990.html>

⁶⁵ Dieter Papenfub: The Fate of the International Treaties of the GDR Within the Framework of German Unification, The American Journal of International Law, 1998 <http://www.jstor.org/stable/2997919?seq=2>

mozzanat szerintem lényegesen befolyásolta a népszavazás kimenetelét, és ha az EU pozitívabb, empatikusabb politikát folytatott volna ez ügyben, akkor a népszavazás az elszakadás kimondásával végződött volna. És a német példából levezetve, annak ellenére, hogy korábban hangsúlyozták, hogy ilyen ügyben még nem volt precedens, nemzetközi jogilag is indokolt lett volna az uniós tagság folytatása. Ugyanez vonatkozik a NATO-ra és egyéb nemzetközi szervezetekre, amelyek szintén megkövetelik a felvételi eljárást. Problematikusnak tartom ezt a magatartást abból a szempontból, egy olyan regionális szervezettől, amely célként fogalmazta Európa egységessé tételét, akár a tagállamok közötti határok szimbolikussá tételével is, mivel ha ebből a logikából indulunk ki, az EU számára nem releváns, az hogy Skócia függetlenné váljon, ha ugyanúgy, mint korábban együttműködnének velük.

Ahogy a nemzetközi joggal foglalkozó részben kitértem már rá, érdekes kérdése lett volna a skót elszakadásnak az államelismerés kérdése, viszont véleményem szerint azok az országok, amelyek esetében a szeparatista mozgalmak nem aktuálisak, elismerték volna Skóciát, mint államot. Amiatt gondolom ezt, mivel ha az anyaállam jóváhagyásával történik az elszakadás, akkor vélelmezhető, hogy azok az államok, amelyek gazdaságilag korábban is együttműködtek az eredeti állammal, azok is el fogják ismerni az újonnan létrejövő entitást.

A katalán eset, ahogy láhattuk a bemutatottak alapján teljesen különbözik, a skót példától, mivel a központi kormány mindent bevet annak érdekében, hogy megakadályozza a területi kiválást, de ezzel a kisebbségben lévő felet jelentősen bénítja, abban, hogy eredményeket érjen el, mivel konszenzus nélkül nem tudja megteremteni a feltételeket, ahhoz, hogy egy jogi bázissal szolgáló referendumot írjon ki. Természetesen itt is közrejátszanak gazdasági érvek, amelyek megkerülhetetlenek, viszont véleményem szerint minden hasonló helyzetben lévő népcsoportnak meg kell adni a lehetőséget arra, hogy demokratikus keretek között létrejött népszavazás útján döntsenek a saját jövőjükéről, hiszen, jelen esetben a madridi kormány félelme ellenére, a skót példából láhattuk, hogy bár a közvélemény egyértelműen sikeres kimenetelű népszavazásnak könyvelte el a kezdeményezést és úgy látszott, hogy széleskörű társadalmi támogatottságra is számíthat az elszakadás kérdése, addig a nem opció nyert. Így ezek alapján úgy gondolom, hogy Katalóniában sem lenne teljesen egyértelmű ennek a kérdése, főleg amellet, ahogy fentebb utaltam rá, hogy szavazópolgárok széles köre távol maradt, olyan címszóval, hogy Spanyolország és Katalónia jól megfér egymás mellett és, hogy véget vessenek a konfliktusnak.⁶⁶ A másik járható út az lenne, ha Katalónia

⁶⁶ <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/12/thousands-rally-against-catalonia-independence>, 2014-10-12

kihasználná a nemzetközi kisebbségvédelmi szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit, viszont, mivel Katalónia széles autonómiát élvez Spanyolországon belül, erre a lehetőségre nem kerülhet sor, így törekedniük kell a konszenzus elérésére.

A flamand példánál pedig azt lehet látni, hogy nem kronologikusan kapcsolódik a fentebb bemutatott skót és katalán esethez kapcsolódóan, hanem kissé elkülönülten tagozódik a felsorolt mozgalmakhoz. Alapfelvetésben leírtam, hogy egy skót igen jelentős mozgást indíthatna be Európa szerte, viszont, ahogy láthatjuk, már maga a referendum kiírásának a ténye is elegendő volt ahhoz, hogy a mozgalmak egy olyan példát találhassanak, amelyet tudnak követni. Véleményem szerint Belgiumban a kormányválság már megadta volna az alkalmat ahhoz, hogy Flandria elszakadjon Európától, illetve, hogy ezzel kapcsolatban népszavazást írjanak ki és a mostani választások inkább stabilizálták az egységes Belgium helyzetét. Más kérdés, hogy ez a helyzet akár egy időzített bombaként is funkcionálhat, hiszen ha még egy hasonló kaliberű kormányválság alakul ki az országban, akkor a bomba robbanhat és ha emellett egy vezető flamand párt felkarolja a kezdeményezést, Flandria sikeresen elszakadhat Belgiumtól.

Az orosz-ukrán konfliktus és a krími válság kapcsán pedig elmondhatjuk, hogy nem egyszer bizonyosodott már be, hogy a nemzetközi közjog nem egy erős, és könnyen kikényszeríthető jogág, így annak ellenére, hogy Oroszország jelentős kötelezettségeit megszegte és a Krímben tartott népszavazás is szembe ment a jogi normákkal, mégsem sikerült a folyamatban megállítani őket. Természetesen, ahogy említettem sokat nyomott a latban, hogy Oroszország az ENSZ BT állandó, vétójoggal rendelkező tagja.

Érintőlegesen felsorolnám még, hogy nem csak a bemutatott országokban, régiókban vannak hasonló mozgalmak. Megtalálhatók, kisebb-nagyobb fellángolással, a már említett Bajorországban, Dél-Tirolban, de még a szomszédos Romániában, Erdély kapcsán is és még sorolhatnám. Amit mindenképpen fontos leszögezni véleményem szerint, hogy ha lesz eredmény egy hasonló ügyben, akkor fontos változásokra lehet számítani és meg lehet, hogy el jön újra Európában a „népek tavasza” amely átrendezheti a most megszokott viszonyokat. Kérdés azonban, hogy ennek milyen hatása lenne a kontinens és a világ stabilitására.

IRODALOMJEGYZÉK:

1. Van Assche C.: International Law II, 5.th ed. Vrije Universiteit Brussel 2013
2. Kende Tamás, Nagy Boldizsár, Sonnenvend Pál, Valki László: Nemzetközi Jog, kiadó: Wolters Kluwer 2014
3. Bruhács János Nemzetközi Jog I-II, Dialóg Campus 2008
4. Aust Anthony, Modern Treaty Law and Practice Cambridge University Press 2007
5. Grúber Károly: Európai Identitások, Gondolat kiadói kör, 2003
6. REGIO. Kisebbség, Politika, Társadalom. 21. évfolyam, 2010/2. szám, Palkó Katalin: Katalónia - egy régió erős identitástudattal (etnikai, regionális vagy etnoregionális identitás?)
7. Dieter Papenfub: The Fate of the International Treaties of the GDR Within the Framework of German Unification, The American Journal of International Law, 1998
8. The Bulletin (Brussels) 38, 4 October 2007, 14-15.szerző: Philippe Van Parijs
9. Cook, Bernard A. (2004).Belgium: a history, ISBN 0820458244

JOGSZABÁLYJEGYZÉK:

1. 1969-es bécsi egyezmény a szerződések jogáról
2. 1978-as bécsi egyezmény a szerződésekben való államutódlásról
3. 1983-as bécsi egyezmény az államvagyonban, az állami archívumokban és az államadósságban való államutódlásról
4. 1933-as montevideoi egyezmény
5. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés
6. Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya